

связанную. Часто ему не хватает целостности, стабільності. Но все это может сполна перекриватися искренністю и реальним житнетворчеством, в которых будут расцветать семена посеянного.

Часто приходится слышать: «Молодые — надежда и опора школы. За ними будущее!» Ожидания эти имеют свои основания: молодым людям предстоит долгая профессиональная жизнь, у них нет чувства вины за прошлое. Они принимают многое из того, что характеризует наше настоящее.

Оправдываются ли эти ожидания? Как реально складывается профессиональная и человеческая судьба молодых педагогов?

Н.С. Герасимов

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО КОНФЛІКТУ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний науковий рівень вивчення питань, пов'язаних з особистістю викладача включає ряд аспектів: педагогічний, психологічний, дидактичний, історичний, соціально-філософський та ін.

Особливу значущість у процесі пошуку оптимальних засобів підготовки викладача набули проблеми педагогічної майстерності. особливістю цих досліджень було те, що відправним моментом пошуку і створенню відповідних методів стали педагогічна діяльність, її специфіка і вимоги. Але при цьому особистість викладача враховувалась побіжно. Як відомо особистісні проблеми людини безпосередньо впливають на її спілкування з оточуючими. Це особливо актуально для педагогічного спілкування. Психологічні дослідження довели, що оптимізація сприйняття особистісного «Я» одночасно сприяє також і виникненню у індивіда готовності до сприйняття інших.

Особистісна деструкція суб'єкта, яка визначає дисфункції спілкування, може виражатися в замаскованих невротичних симптомах, які часто не розпізнаються суб'єктом. При цьому в поведінці починають домінувати

іраціональні компоненти. Здебільшого в поле свідомості суб'єкта потрапляють наслідки дії внутрішнього конфлікту: відчуття напруженості, тривоги, очікування невдачі, підвищена агресивність тощо. Такі деструктивні прояви психіки, які породжуються дією внутрішнього конфлікту, призводять до порушення конфліктів з іншими людьми, зокрема з дитиною (учнем). За таких обставин неминуче виникають психологічні бар'єри в молодого вчителя в спілкуванні з учнем. Більш того, такі деструктивні явища спілкування диктуються, як правило, несвідомими фіксаціями власного дитинства, тому й не піддаються саморегулюванню. При цьому здійснюється гіперболізація негативних якостей людини (учня), егоїстичне прагнення утвердження гідності власного «Я».

Оскільки Я-концепція інтегрована Я-образами (і продовжує безперервно формуватися ними), то викривлення Я-образу природно тягне за собою викривлення Я-концепції, деформуючи самооцінки. Викривлення ці розпочинаються з негативних сумнівів у правильності (адекватності) своєї поведінки відносно Ти до усвідомлення свого Я як здатного до агресії. Розпочинається конфлікт із захисту своїх інтересів, а закінчується захистом свого Я, своїх підсвідомих ціннісних структур, зрештою «ядра» свого Я, своєї Я-концепції.

Викривлення Я-образу означають викривлення в комунікації, порушення консенсусу, який склався раніше, взаємних переконань в істинності певних положень, подій тощо. У розвитку конфліктні порушення в Я-образах опонентів призводять до формування у кожного образу ворога, тобто такого Я-образу, в якому домінують очікування від ТИ негативних оцінок, очікування від інших пов'язані з агресивною поведінкою. Причини відсутності єдності з самим собою, внутрішньої цілісності по різному інтерпретуються в сучасній та зарубіжній психології. Популярними є психоаналітичні уявлення про неусвідомлювані причини і джерела внутрішньоособистісних конфліктів. Згідно з ними, причинами конфліктів є протидіючі сили Воно, Его, Супер-Его. Представники інших теорій особистості по-своєму трактують причини внутрішньоособистісних конфліктів, а саме як:

- комплекс неповноцінності, який протистоїть прагненню до досконалості (А.Адлер);
- несумісні невротичні потреби, які одночасно спонукають людину прагнути до інших людей, проявляти агресивність до них і бажати бути від них незалежною (К.Хорні);
- психологічні кризи, які виникають в процесі формування ідентифікації особистості (Е.Еріксон).

Отже, конфлікт – це завжди порушення психологічної гармонії, яка тягне за собою деструктивність. Особливо дезадапційною для виховної взаємодії вчителя з учнями є тенденція знецінювання позитивних якостей іншої людини, дискредитація її гідності, а також прагнення маніпулювати її поведінкою. Неусвідомлений характер системи внутрішнього конфлікту знижує рівень контролю і свободи дії за вибором. Суб'єкт при цьому обмежений у використанні власного особистісного потенціалу, професійних знань, що значно знищує його соціальну та професійну захищеність. Це свідчить про те, що процес адаптації молодого вчителя до педагогічної професії є залежним від його особистісних характеристик. Провідними в цьому процесі є здатність молодого спеціаліста до самоусвідомлення, прояви захисних тенденцій, конфліктогенність, породжувана внутрішньою суперечливістю “Я” структури тощо. Ця обставина зумовлює об'єктивну необхідність пошуку шляхів і засобів надання молодому вчителю дійової психологічної допомоги у формуванні необхідних особистісних якостей. Тому, так важливо, щоб фахова підготовка не обмежувалась засвоєнням знань, а забезпечувала б опанування вчителем інструментарієм пізнання себе, інших людей в процесі спілкування. Для того, щоб змінити негативні якості вчителя, необхідно включити його в таке спілкування, яке дозволить досліджувати себе, вияснити й розв'язати свої особистісні проблеми, пов'язані з внутрішнім конфліктом, тобто з неусвідомленими аспектами власної психіки.

У дослідженні внутрішнього конфлікту відкриває нові можливості метод, розроблений академіком АПН України Т.С.Яценко – метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН). Його перевагою над іншими формами групової

роботи є те, що навчання будеться на матеріалі мимовільної, спонтанної активності його учасників, що дозволяє вивчати механізм внутрішньої обумовленості поведінки.

В основі функціонування груп АСПН лежить прагнення учасників навчання володіти процесом власного самопізнання та пізнання іншої людини психодіагностикою. Все це забезпечує позитивні самооцінки, і, отже, підвищує відповідальність педагога за свою поведінку.

Для оптимальної адаптації до педагогічної професії недостатньо фахових (стандартних) знань, а необхідно ще й володіти рефлексивними (соціально-перцептивними) знаннями й психологічним інструментарієм пізнання себе та іншої людини (учня) в процесі спілкування. Наше дослідження в групі АСПН дозволяє констатувати взаємозв'язок категорії відношення з внутрішніми конфліктами. Останні породжують деструкції особистості, що проявляється в егоцентричних тенденціях, егоїзмі стосунків з іншими людьми, схильності до дискредитації значимості іншої людини (учня), викривлення реальності тощо.

Фіксація внутрішніх конфліктів на дитячих потягах до близьких людей нерідко надає інфантильний відтінок відношенням. Стабільність відношень непродуктивно набуває ригідного характеру внаслідок стандартизованості поведінкових проявів, що властиві внутрішньому конфлікту. Таким чином, психокорекція особистісних якостей молодого вчителя потребує використання таких методів, які б дозволили нівелювати негативні наслідки дії внутрішніх конфліктів, пов'язаних з неусвідомленими аспектами психіки. Саме таким задачам відповідає метод активного соціально-психологічного навчання.

Психодіагностика в групі АСПН, завдяки її динаміці, носить процесуальний характер і дозволяє безболісно виявити дезадапційні прояви поведінки молодого вчителя в ситуації спілкування. Ці прояви нівелюються самою атмосферою спілкування в групі АСПН, якій властива демократизація відносин, їх гуманізація, рівність позицій і партнерства в стосунках. Наші дослідження молодих учителів в групі АСПН дозволили діагностувати глобальні передумови дезадапційних проявів психіки – порушення цілісності психіки, викликані внутрішніми

конфліктами. Саме тому застосування методу АСПН дозволило нам торкнутися важливого питання пов'язаного з виявленням особистісної проблеми суб'єкта, яка ґрунтується на певному стабілізованому внутрішньому конфлікті.

Особистісна проблема є нерозв'язаною для суб'єкта без сторонньої психологічної допомоги. Завдяки дії системи «психологічних захистів» здійснюється суб'єктивна інтеграція психіки, яка виражається в ілюзорній адаптації особистості до колег та учнів.

Ця ілюзорність проявляється у викривленні соціально-перцептивної інформації в інтересах ідеалізованого «Я». Інформація, яка не відповідає тенденціям та «вимогам» до зворотного зв'язку ідеалізованого «Я», певним чином піддається викривленням, пропускам, зашумленню, що без сумніву дезадаптує особистість. Процес нівелювання таких деструктивних проявів не є простим, бо механізми такої ілюзорності, суб'єктивної інтеграції та об'єктивної дезінтеграції спрацьовують на несвідомому рівні і не піддаються саморегуляції та самоконтролю. Щоб забезпечити такий самоконтроль, а значить підвищити адаптаційні резерви психіки молодого учителя, необхідно виявити інфантильні витоки таких деструкцій, пов'язаних з історією життя суб'єкта, з певними фіксаціями на значущих людях дитинства.

Розширення процесу самоусвідомлення відбувається не зразу і здійснюється у відповідності з точністю психодіагностики особистісних передумов дезадапційних проявів поведінки, викривлення соціально - перцептивної інформації, дискредитації значимості «Я» інших людей (учнів), відношень до них (тенденції агресії та недоброзичливості, егоцентризму та егоїзму). Цьому сприяє як вся система організації навчання АСПН, так і окремі її методики. Про те, що позитивні зміни в особистості після закінчення занять в АСПН зберігаються, свідчать обстеження молодих учителів, що пройшли АСПН після одного року роботи в школі. протягом трьох років. Результати багаторічного включеного спостереження під час проведення груп АСПН дають підставу вважати, що таке навчання сприяє гармонізації системи відношень, а усвідомлення особистісної структури відбувається на рівні конструктивних змін в напрямку розв'язання

внутрішнього конфлікту, що значно полегшує процес професійного становлення педагога.

І.С.Дударенко

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Першочерговою вимогою сучасного суспільства до навчальних закладів є зміна засад навчально-виховного процесу, його гуманізація, переорієнтація на загальнолюдські цінності, на пріоритетність особистості, створення умов для розвитку, самореалізація. Такі умови були визначені психологом К.Роджерсом і сформульовані в основні принципи, які сприяють духовному росту особистості, забезпечують гуманізацію стосунків: безумовне (безоцінне), позитивне прийняття іншої людини, надання їй права бути самою собою, емпатійне слухання та принцип конгруентності (самототожності) учителя.

Для ефективного використання зазначених принципів у міжособистісній взаємодії необхідне підвищення рівня психологічної культури комунікантів, їх соціально-перцептивної компетентності, а також мовленнєвої культури. Знання рідної мови, уміле володіння словом є важливою передумовою розвитку особистості, формування суб'єкта як людини вільної, творчої, активної. Культура мовлення передбачає оволодіння певними комунікативними навичками, розуміння їх соціально-психологічних особливостей. При мовленнєвій підготовці фахівців різного профілю необхідно більше приділяти уваги саме прагматичному аспекту комунікативного акту. Слово виконує регулюючу функцію в спілкуванні, є засобом впливу на іншу людину. В цьому плані найбільш дієвими є аксіологічні судження.

Дослідження оцінки входить в сферу інтересів логіків і філософів, лінгвістів і психологів. Їх теоретичні надбання допомагають зрозуміти природу феномену оцінки, проникнути в її суб'єктивно-об'єктивну суть, соціальну